

Nr 373.

Av herr **Mosesson**, *angående ändring av grunderna för det akademiska befordringsväsendet.*

De akademiska befordringarna i vårt land tilldraga sig stort intresse, och nästan alla utnämningar följas med uppmärksamhet även utanför fackmännens krets. Anledningen till detta är att lärarna vid statsuniversiteten och högskolorna företräda vår vetenskapliga och kulturella standard, och allmänheten och tidningspressen är mån om densamma.

Tyvärre har ock en annan men ledsam anledning förenat sig med den förstnämnda, nämligen den att många utnämningar förbundits med häftiga strider, som ibland varit av skandalkaraktär. Sådana strider äro mycket skadliga för de sökande, för lärosätena, för vetenskapen och landet.

Att söka mildra och avlägsna sådana strider är parternas och de akademiska myndigheternas samt statsmakternas plikt.

Aldrig lära dessa strider helt kunna avlägsnas. I ett litet land som vårt äro befordringsutsikterna för vetenskapsmännen begränsade, och mången forskare får blott någon enda gång en chans att vinna en professur. Detta förhållande spänner hans och hans vänners kraft, vakenhet och — misstänksamhet.

Icke ens inom den vetenskapliga världen lära sådana lyten som självöverskattning, avundsjuka och trätlystnad kunna utrotas. Den svenska rättskänslan reagerar ock mycket snabbt och starkt, då den misstänker att mannamån övats. Likaså får man icke förbise, att vissa professurer sökas av personer av olika vetenskaplig riktning, och då kan allmänheten med hetsigt intresse följa ärendets förlopp, som gällde det en spännande idrotts-tävling.

Det ligger sålunda i sakens natur, att olika anledningar till fejder komma att finnas kvar, huru man ordnar det vetenskapliga befordringsväsendet, och det vore en utopi att hoppas kunna helt avlägsna striderna. Uppgiften måste begränsas till att söka minska deras antal och draga den rättsinniga allmänhetens intresse bort från de strider, som komma att uppblomma, även sedan man avlägsnat berättigade anledningar till strid.

Denna begränsade uppgift borde man kunna förverkliga, ifall det är möjligt att finna vissa konstanta (icke psykologiska) faktorer, som spela in

i olika befodringsstrider. Det har synts mig, som skulle vissa sådana omständigheter så ofta förekomma, att man kan betrakta dem som konstanta faktorer.

Befodringsgrunderna äro icke fullt lika vid de lärosäten, som meddela likvärdiga examina. Vid statsuniversiteten är skicklighet, ådagalagd genom vetenskapligt författarskap, enda befodringsgrund. Vid högskolorna i Stockholm och Göteborg kommer vetenskaplig förtjänst i främsta rummet, men till denna merit fogas en annan, som jag för korthetens skull uttrycker med ordet lämplighet för ämbetet. Man behöver ingalunda underkänna värdet av denna merit för att påstå, att den objektivt sett är mera svårbedömd än den första, och man lär ej kunna undvika strider, om en forskare nästan samtidigt söker likartade ämbeten vid olika lärosäten men befodringsgrunderna äro i viss mån olika. Vikariatstjänstgöringen kommer ock att bedömas olika vid universiteten och högskolorna, om befodringsgrunderna icke äro fullt lika. Vikariatstjänsten kan ju hindra den vetenskapliga produktionen, d. v. s. specimeringen.

Olikhet råder ock mellan universiteten och högskolorna i fråga om bevärsrätt. Även om denna olikhet icke spelar en så viktig roll som vissa andra förhållanden, är den dock icke utan betydelse.

Det synes som lärarråden vid högskolorna hade större betydelse vid ett befodringsärende än vad stora konsistoriet vid ett universitet har.

Kunde de olikheter, som nu råda vid befodran till professor vid universitet och högskola, minskas eller helt avlägsnas, vore vissa stridsorsaker bragta ur världen.

En annan — ofta påtalad — orsak till strid är den omständigheten, att blott lärarna vid den läroanstalt, som söker en ny lärare, utse sakkunniga för bedömandet av de sökandes kvalifikationer. Den som under något årtionde uppmärksam följer befodringsfrågorna i vårt land, kan nog giva exempel på att redan på förhand utgången av ett befodringsmål är given i och med kallandet av de sakkunniga. Det ligger ingen anklagelse för medveten orätt i detta påpekande. När man främtog fakulteterna rättigheten att själva utse sakkunniga och överlämnade den åt konsistorierna med bibehållen rättighet för fakulteten att inkomma med förslag, innebar ju denna förändring en strävan till större objektivitet.

Men så intim är naturligen förbindelsen mellan fakultet (sektion) och konsistorium, att man icke avlägsnat de risker för mannamån, som ligga i det förhållandet, att blott ett lärosäte, och därtill det som söker den nye läraren, äger att utse sakkunniga. Vägen till förbättring synes vara, att alla de olika högskolorna på lämpligt sätt samverka med varandra till vetenskapens fromma. Icke i dragkamp mellan utan i samverkan mellan likvärdiga bildningsanstalter ligger idealet.

Många sökande till professorsämbeten ha framhållit, att de vetenskapligt rört sig på vissa specialgebit, som utsedda sakkunniga icke helt behärska,

och så ha sådana sökande ansett sig bliva icke rättvist bedömda av jurymännen. Dessa jävsanmärkningar komma först sedan de sakkunniga slutfört sitt uppdrag. Har en sökande verkliga skäl för sina jävsanmärkningar, böra dessa skäl grundligt prövas på ett tidigt stadium och beaktas. Det är ju olämpligt och föranleder stridsskrifter, att dessa erinringar komma först när utslaget i målet skall avkunnas.

Ännu en omständighet må påpekas. Det har fallit envar intresserad i ögonen, hur ringa effekt en klagande uppnår med sina besvär, då dessa inkommit först sedan ansvariga myndigheter avgivit sina motiverade utlåtanden. Det kan alltså blott tjäna saken, om tillfälle gives de sökande att inkomma med sina påminnelser, innan myndigheterna bundit sig. Omedelbart efter det de sakkunniga avgivit sina utlåtanden, borde de sökande få del av dessa och göra sina erinringar gällande. Föranleda dessa erinringar ingen åtgärd, bör man ju antaga, att de beslutande myndigheterna icke funnit dem förtjäna det avseende, som den sökande gör.

Ifall det ovan gjorda antagandet är riktigt, att nu gällande bestämmelser i befordringsstadgan ofta giva anledning till upprivande befordringsstrider, uppstår frågan, huruvida det är möjligt att åstadkomma någon förbättring. Det vore ju lättare att åstadkomma en ändring, om alla dessa lärosäten lydde under statsmakterna.

Högskolorna i Stockholm och Göteborg hava under de senaste årtionderna, tack vare kommunalt understöd och enskild offervilja samt nit och skicklighet hos ledning och lärare, arbetat sig fram till en med universiteten i jämförlig grad likvärdig ställning, och det vore orimligt att tänka sig kunna åstadkomma en samverkan och uniformering mellan dessa högskolor och universiteten genom något statsmakternas maktspårk.

Kunniga och taktfulla personer böra få uppdraget att undersöka möjligheten att åstadkomma den erforderliga samverkan dels mellan statsanstalterna inbördes, dels mellan dessa och högskolorna.

Det synes som denna utredning borde syfta till enhetlighet på följande grunder: De ifrågavarande lärosätenas fria självbestämning bibehålles, men de samverka intimt med varandra; i görligaste mån likartade befordringsprinciper tillämpas; sakkunnigeinstitutionen bevaras och upphöjes genom att varje berättigad misstanke för våld undanröjes; de sökande givas rätt att före varje beslut ingiva påminnelser.

Huru dessa grundsatser jämte andra, som kunna finnas nödiga, skola utformas och praktiskt tillämpas, kan allenast en utredning visa. Ett intressant uppslag, värt att pröva, gav jur. professor C. G. Bergman vid ett föredrag i Uppsala förliden höst. Huvudtankarna i detta föredrag voro krav på tillsättandet av en befordringsnämnd, sammansatt av en medlem ur varje sektion i universiteten, karolinska institutet samt högskolorna i Stockholm och Göteborg under kanslers presidium och med hans sekreterare som föredragande. Ledamöterna i befordringsnämnden skulle varannan gång utses

genom val, varannan gång efter ålder. För undvikande av »klickväsen» skulle ledamot tjänstgöra blott tre år och icke få återväljas under närmast följande treårsperiod. Tredjedelen av nämnden skulle årligen avgå. Befordringsnämnden skulle utse sakkunniga, pröva alla inkomna besvär samt sedan avgiva utlåtande till Kungl. Maj:t (högskolestyrelse), som på vanligt sätt ägde att utnämna.

Givetvis kunna erinringar göras mot varje förslag till ändring på detta stora, svårbedömda och grannliga område, men det får ej stanna vid kritik av framkomna förslag till ändring. Hela landet känner, att det icke är bra som det nu är.

På grund av vad ovan anförts, anhåller undertecknad att få föreslå, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte utreda och i den mån så erfordras för riksdagen framlägga förslag till ändring av grunderna för det akademiska befordringsväsendet i enlighet med de grundsatser, som ovan angivits.

Stockholm den 31 januari 1930.

Gust. Mosesson.